

HOMOKBA KAPASZKODVA (II.)

TARI ISTVÁN

A TERMÉSZET FEKETE VIRÁGA

Harmadmagammal bukdácsolok a buckákon. Ismét ősz van, és újból sikerült ide eljutnom. Ráadásul a barátaimmal. Ilyenkor legszebb a pusztá! Sokan azt mondják, hogy tavasszal. Láttam a Deliblati-homokpuszta tavaszi tobzódását. Nekem az őszi jobban tetszik. Nem olyan szívhez szólóan harsány, árnyaltabb. Úgy látszik, nem ikapott még el a nosztalgia-hullám.

Útközben Móri, a festő — aki másképp látja a színeket, tehát: aki többet tud a színekről — a sárgáról mesélt. Boldogan hallgattuk. — Képzeljétek — mondta —, még ma is megtörténik velem, pláne, ha berúgok, hogy a feleségem legnagyobb rémületére, *sárgarépát* keresek otthon, fönt az emeleten. Sárgarépát akarok enni, nyers sárgarépát akarok harsogtatni.

Bukdácsolunk a buckákon, s Susarát Gerebencsel összekötő pusztai úton. Megyünk a hívők nélkül maradt Német Templomba. Verőfényes délelőtt. Megyünk a régi szentek ledöntött szobrai közé. Fák alatt, süppedő televényben lépdelünk fel a dombra. A templom ott áll a domb tetején, keresztjéről hiányzik a megváltó. A homok temploma ez — gondolom a hűvös, összefirkált falak között. Padlóját felszedték, homokon állunk. Sírkertjét benötte a fű. És a szenteket is. Susarán a második világhéigésig németek is éltek. Szőlőt művelni jöttek a homokra. A németek nagyon értettek a szőlőhöz — mondják a susaraiak. — Valaha Susarán több bor volt, mint víz. Házanként legalább ezer liter — mesélik. Visszafelé jövet megállunk a néhai Tégláskútnál. Gondosan befedték, vastagabb ágakkal gondosan elkerítették, nehogy valaki beleessen.

Aztán letelepedünk a vaddohányültetvény mellé, hanyatt fekvé balmuljuk a vaddohány szélben felfeslő termését, hüvelyét, amint abból selymesen fénylő vattacsomó foszlik ki. Emiatt nevezhetik vadvattának is a vaddohányt. Vaddohánynak pedig a dohánylevelekre emlékeztető levelei miatt. És a szél cibálja a vattacsomókat, míg azok szét nem omlanak, míg ki nem nyílik az apró barna magok hihetetlenül tökéletes ej-

Boróka

Sikárgyökér

Vadvatta

Az összetört szobor

tőrenyője, hogy utána káprázatos kavargás vegye kezdetét a puhaságban.

Odébb a borókaliget. Szétmorzsolom, szaglászom az örökzöldjében magára maradt, szúrós borókaág hamvas bogyóit.

A magokkal terhes szél pedig nem enyhül. Miért is enyhülne. Fodorozza, felkavarja az út homokját. Letöri a „buglyos dercefű”, azaz a szappangyökér bogas kóróját, hogy aztán addig görgesse, míg az be nem szorul valahová, míg be nem lepi a hó.

A számartűsök kékeslila feje is barnul.

A susarai Csipak János szavai jutnak az eszembe: — Mi azt gondoljuk, hogy a természetnek nincs fekete virága! — Tenyerével indulatosan a padlóra csapott, ahol az elmúlt éjszaka ültünk, egy rajtaiütésszerűen ránk szakadt hadgyakorlat közepén; künn az udvaron hús sült rostélyon, a tűz körül vadászpuskával felfegyverzett férfiak melegegtek, időnként pajkosan igazoltatva az álmosan érkező mozgósítottakat (szomszédaitkat). — Mi csak gondoljuk, hogy a természetnek nincs fekete virága — veregette tenyerével a padlót. — Pedig van! — bökdöste mutatóujjával a féllhomályt, a körülöttünk váltakozó arcok vigyorát. — Majd maga is megtudja, hogy a természetnek van fekete virága. *Amikor maga hiába törekszik, hiába erőlködik, az a természet fekete virága.* Tudja?

Tudom. Szétmajzolóddó okker háttérben a mind jobban kirajzolódó, feketülő virágok.

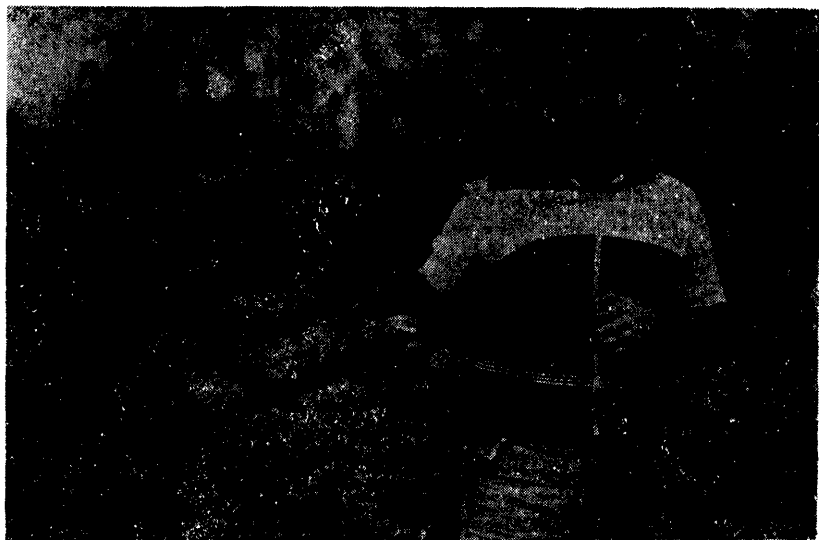
AZ ÁLDOTT SZAPPANGYÖKÉR

Asztalomon a szappangyökér.

Nézem, kézbe veszem, homokos lesz tőle a tenyerem. Ez a 70—80 centis szép, egyenes gyökér a Deliblati-homokpusztában termett. A homokból ástuk ki, pontosabban: a susarai Orosz Péter ásta ki, én csak néztem. Ki gondolná, hogy ennek a megtermett gyökérnek a felszínen csupán egy valószerűtlenül kicsiny kórója van, mely elvesz a fűben, s annyira törékeny, hogy még a szélnek sem áll ellen. Nem úgy, mint a kiszókülő füvek, melyekbe hiába akasztkodik a pusztai szél. Őket csak megfésüli, megfésülgeti, míg a szappangyökér bogas kóróját könnyedén letöri. A magas fűben csak egy kicsiny, elvesző torzs marad utána.

Nézem, simogatom, többször meghajlítom ezt a gyerekkar-vastag, egyenes gyökeret. Ki gondolná róla, hogy valamikor a szegények fogódzója volt. És nemcsak a szegényeké. Úgy tűnik, valamennyien belekapasztkodtak, akik a homokon akantak megkapasztkodni. Legalább az egyik kezükkel.

— Az rossz világ volt, amikor a szappangyökeret szedtük — állította Varga József, a susarai helyi közösség elnöke. Kelletlenül beszélt a szappangyökérről, nyíltván a Deliblati-homokpusztára vonatkozó természetvédelmi törvény intette tartózkodó hangvételre. Ugyanis a különleges

Szappangyökér

természetvédelmi területté nyilvánított homokpusztában nagyon fontos, homokot megkötő szerepet játszik a szappangyökér, a sikárgyökér stb.

Viszont: — A szappangyökeret Versecen nagyon követelik — mondta a susarai Gilice János. — Mindig jó pénzt fizettek érte. Kilóra vették, néha még ki is jöttek érte. A szappangyökér állítólag feljavitja a mosóporok minőségét.

*

Gilice János 22 éves mostohafiával, Orosz Péterrel indulok szappangyökérért. Megyünk a térdig érő, elszáradt fűben. — Nagyon áldott dolog ez a szappangyökér — szól Péter. — Sok pénzt csináltunk belőle. Öt évvel ezelőtt, egy őszön, a kukoricatörés után annyi szappangyökeret szedtünk ki, hogy az árán három lánc földet vettünk. Még tavaly is szedték. Nem tudom, az idén lehet-e majd szedni. Szedéséhez az erdésztől kell engedélyt kérni. Nem kerül az engedély semmibe, csak arra kötelez, hogy a kiszedett portékát az erdésznek adjuk át.

— Ha valaki engedély nélkül szedi...

— Ha az erdész tetten éri, akkor elveszi tőle azt, amit kiszedett. Elég büntetés az egy szegénynek. No, itt is van egy — mutat Péter a szappangyökér kórójára. — Majd nagyobbat keresünk.

Kezembe veszem a törékeny kórót. — A többi között nehezen tudnám felismerni.

— Nem felismerni, szedni a nehéz — mosolyog Péter.

Aztán megállunk az egyik szappangyökérnél. Péter letöri a kóróját, a szélnek tartja. A szél beleakaszkodik és viszi. Könnyedén görgeti.

— Akinek nagyon kellett a pénz, azok még éjszaka is szedték. Csak mentek a fűben, tudták, ugye, hogy merre termett legtöbb szappangyökér, és amikor roppant valami a talpuk alatt, megálltak — nyomja ásóját a homokba. Ásójának lapja keskenyebb a szokásosnál, hogy a kelleténél ne emeljen ki több homokot. Egy ásónyom szélességben jó fél méterre leás. — Itt már kezd vékonyodni — kaparja meg ásójával a szappangyökeret, majd tovább ás. Homlokán veritékcseppek gyöngyöznek. — Ahol már egészen vékony a gyökér, ott el szoktuk vágni. — Érthető gondolom —, hisz kilójáért fizettek.

— Szóval: egyesek még éjszaka is szedték. Hódvilágnál. A legnagyobb, amit kiástam, ötkilós volt. Tizenöt éves koromban kezdtem szedni. Az öregem mutatta meg, hogyan kell kiásni. Három nap alatt annyira belejöttem, hogy egyenrangúan szedhettem az öregemmel. Később le is hagytam. Megesett, hogy méter húszra is leástam. No, jöjjön — nyomja kezembe a szappangyökeret. Megindulunk, majdnem orra bukok egy fűvel benőtt lyukban.

— Eltörhette volna a lábát — csóválja a fejét. — Innen is szappangyökeret szedtek ki. Én az öregemmel mindig betemetem a lyukakat. Van, aki a borókát szereti szedni. Én nem szeretem, mert összeszurkálnak az ágak. Értetni kell hozzájuk is — mutat a borókafenyők sötétzöld gyertyalángjára.

Orosz Péterék ott laknak a falu végén. Betérek hozzájuk. Az udvar szépen fel van söpörve. A homokon meglátszanak a söprű nyomai. Kint a szabadban ültetnek le. Az asztaltól ellátni a közeli dombokig, fenyvesig, akácosságig.

— Amikor találtam egy bokrot, alig vártam, hogy meglássam, melykora gyökere van — meséli Gilice János, miközben begyűjt a kinti spartheltba. Kávét tesz fel. — Volt úgy — folytatja —, hogy egész nap szedtük a szappangyökeret. Most már nem szedem, beteges vagyok. Valamikor, Székési Jánossal száz-száz kilót is kiszedtünk naponta. Érdekes, hogy János mindig egy kilóval többet szedett ki, mint én.

*

Asztalomon a szappangyökér. — Apró, liláskék virága van — mesélte róla Dani István. A felesége meg csak bólogatott. — Valamikor régen — folytatta a néni — késsel megkapartuk és elszeleteltük a szappangyökeret, mint a sárgarépat. Amíg friss, addig könnyű, ha kiszáradt, akkor nehéz vágni. Az összevágott szappangyökérre vizet öntöttünk, és kifőztük az üstben. A szappangyökér levében mostuk aztán ki a szebb ruháin-

kat, a szebb szöveteinket. Gyönyörűen habzott a víz. És mosás után a ruháknak nagyon jó illata, nagyon szép színe lett. Ma már porok vannak, azokkal mosunk.

— Mosóport se lehet mindig kapni. Hiányzik — szólok közbe. — Bebiztosítottuk magunkat — nyugtatnak meg.

Asztalomon a szappangyökér. Tekintetemmel simogatom.

Az ágrólszakadtak kapaszkodtak meg benne a leginkább.

SIKÁRGYÖKÉR — „ARANYGYÜKER”

Kis köteg sikárgyökeret hoztam haza a Deliblati-homokpusztából. „Aranygyüker” — mondta rá Gilice Mihály, az erdőkirály. Szép narvansárga színe van a kb. 30 centiméter hosszú, ikissé göcsörtös gyökerszálának. Valamikor sűrűlókefe készült belőlük, a műanyag terhódítása előtt. Ujjaim között hajlítgatom az egyik szálát. Nehezen török el.

Hogy is volt?

*

— Szeptember derekától ápriliséig lehetett szedni — veszi kezébe az erdőkirály. — Sok munka volt vele.

Elhiszem neki. Az előbb kint jártunk a homokban, „gyüker-ügyben”. Az erdőkirály egy csákányból kialakított szerszámot hozott magával. — Kell a szerszám — hunyorgott —, mert a sikárfű ezer gyökerével alkalmasodik a homokba.

— Mindenki kapaszkodik valamibe — bólogattam megértően, míg az erdőkirály bemutatta őnagyságát: a sikárfüvet.

— A fiatalabbakat nehezebb kiemelni — magyarázta.

— Miért?

— Mert a fiatalabbnak ritkább a gyökere. A ritkább gyüker jobban meg tud a homokban kapaszkodni.

— Valóban. Erre nem gondoltam.

— Ez itt a közelében meg a kámforfű — mutatott egy másik fűcso-móra. — Még vékonyabb gyökere van. Belőle csinálták a ruhakefét. Egy télen át szedtem a kámforfüvet is. Nem volt rajta valami nagy kereset. Majd közülük is kiemelünk egyet. Addig nincs baj, amíg csak egyet kell kiszedni — vigyorgott —, akkor nagyobb a baj, ha sok kell belőle. No, oda se neki, ma már a szegény is gazdag — köpött vidáman a markába, vágta csákányát a homokba.

— Könnyebb munkának képzeltem — jegyeztem meg később, miközben az erdőkirály homlokát törölgetve pihegett mellettem.

— Nemsokára kijön, elszoktam már tőle — veselkedett újból a csákányozásnak. — Nem sok tartja már — nyúlt csákánya hegyével a sok-

szálú gyökérzet alá, feszegetve azt. — Látja, hogy kapaszkodott? — mutatta fel végül a síkárfüvet gyökerestül. A gyökérzettel kiemelt homok nagyját csákánya nyelén távolította el. Aztán a csákánynyélre erősített késsel vágta le az „aranygyökeret”. — Így még nem jó, nem tiszta — igazgatta tenyerében a kis gyökérnyalábot. — Meg kell tisztítani a hájától, ki kell dörgölni — dörgölte előbb combjához, majd tenyerében, mintha sárból csinálna kukacot.

Később kiemelt a homokból egy vékonyabb szálú, illatozó kámfor-gyökeret is.

— Négyeszer árat fizettek érte, négyszer többet, mint a síkár-gyökérért. Cudar erős szaga van a kámfornak — szagoltatta meg velem is az átható illatú gyökeret. — Tisztítása, dörgölése közben fásít tettünk az orrunkra.

Itt ülök Susarán az erdőkirálynál. Szétterítem asztalán a kámfor-gyökeret, a síkár-gyökeret. Szagolgom, bírzálom a vékony gyökérszálakat.

— Ákkó megiszunk valamit — türelmetlenkedik az erdőkirály felesége, a tót asszony.

— Te csak ne siess vele — néz rá szelíden az erdőkirály.

Poharak kerülnek az asztalra.

— Síkárból a mramoraki erdőben volt a legtöbb — emlékezik az erdőkirály. — Napközben szedtük fel, nagyjából megtisztítottuk, aztán amikor besötétedett, télen korán esteledik, itthon, mécsvilágnál tisztítottuk, dörgöltük tovább, míg el nem aludtunk. Birkafaggyú égett a pléhdobozban. Egy öreg rongy volt a kanóc, azt gyújtottuk meg. Rémesen füstölt, csupa kórom volt az orrunk luka, de megérte. Kétkilás kévékbe kötöttük a síkár-gyökeret, mert így vették át tőlünk. Fehér madzaggal: fűzfavesszővel. Háromba vagy négybe vágtuk a fűzfavesszőt, az volt a madzag. Tudja, mit köszönhetek én a síkár-gyökérnek? Őt lánc földet. Őt lánc földet vettem négy mázsa síkár-gyökér árán.

Újból koccintunk.

— Hús év szedtem utoljára. A síkár-gyökérből úgy lesz kefe — marolja fel az asztalról a kis kévét —, hogy miután megtisztítottuk, jó ki kell főzni. Másfél óráig főzzük, az elég neki. Ezt is csináltam. Valamikor kefét is kötöttem belőle. Majdnem egyedül. Az öcsém csinálta fából a kefék tokját, a többit meg én.

Kiúszuk a konyakunkat.

— Nem tudom, meddig bírják ezek a lábak — üt a térdére. — Én azt mondom, hogy a gyaloglás a legfontosabb. A gyaloglás az élet. Hova megy maga? — kérdezik tőlem az emberek, ha megindulok. Hova, hova, hát haza megyek, mondom nekik. Hol a maga hazája? — kérdezik. Hol lenne, az erdőben.

Lassan ránk esteledik.

— Tudja, hol szeretnék meghalni? Kint az erdőben. Mert én nagyon

Gilice Mihály

élvezem az erdőt! A hazámat. Biztos, hogy ott fogok meghalni. Leírhatja, azt szeretném, ha nem a temetőben, hanem az erdőben temetnének el. Már kinéztem magamnak a helyet is: ott van a Crni vrhen, a tizenkilences léniján.

— Hogy néz ki az a hely?

— Onnan látni a legmesszebbre. Ott terem a legtöbb gyöngyvirág, engemet meg a gyöngyvirágról neveztek el erdőkirálynak.

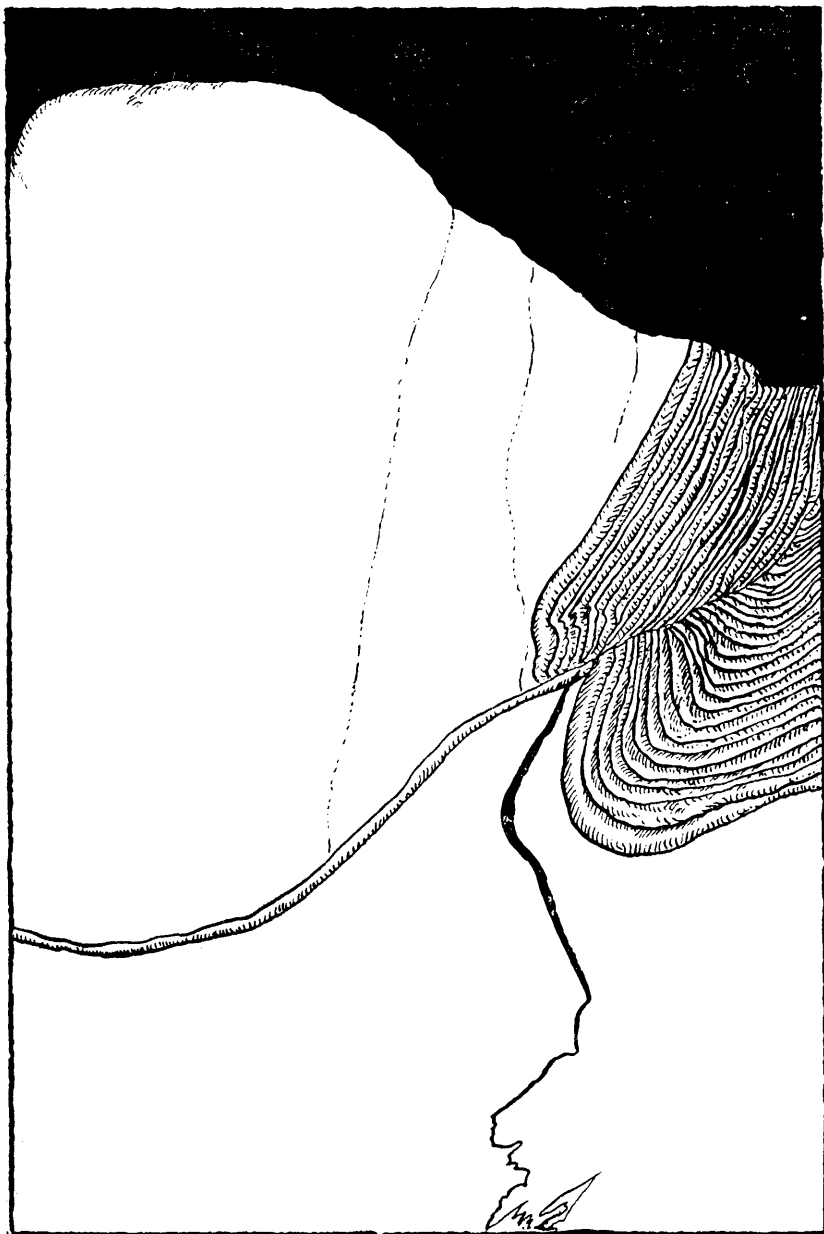
— Boróka is terem arra?

— Akad kevés boróka is, de nem a boróké az a hely, inkább a hársfáié meg a galagonyáié. Az a hely védett hely. Ott tilos vadászni. Nyugodtan meglátogathatnak a vadmacskák. A fiatalabbak még nem félnek az embertől. Aztán eljönnek oda a vaddisznók is. Rém szeretik a galagonyát.

*

Hajlítgatom a sikárgyökeret. Egy szálat az ujjamra tekerek. Csomóba kéne kötni. Mindenütt van már belőle a lakásban. Széthúzzák a gyerekek, ami végeredményben nem is olyan nagy baj, hisz az erdőkirályt juttatja eszembe. Az „aranygyökér” ...

Maurits Ferenc: Delibláti vázlatok

SUSARA

a magyar és a szerb
nyelv között — mondta
dragica
nem nagy különbség van:
csak néhány betű
és összecattantak a biliárdgolyók

az ólakban
„a finom hódsugárnál”
vadkanok másszák meg
az anyakocákat
reggelre csíkos ábrázattal
ébredünk

azon a piros posztón
suttoja krisztusunk rekedten
azon a piros biliárdasztalon
sohasem tudnék
egy jóízűt
játszani

AZ ELLÁGYULÁS KÖZEPÉN

Most, amikor szemlátomást ellágyulnak a *haragoszöld* változatai, amikor itt-ott már felüti fejét a *sárga*, sőt a *piros* is, teszem azt, egy lángoló cserszömörce képében — álllok a végtelen puhaság szélén, mint a másállapotos asszonyok: kívánós vagyok.

A homokpuszta után sóvárgok. Szeretnék újból elmenni a Delibláti-homokpuszta borókafenyői mellé, melynek örökzöld tűzében átható illatú, apró bogyók izzanak sötétkéken, szeretnék leheverni, mint ahogy a méhészek leheverednek, a szélben kibomló vadvattába, jó lenne egy szarmártüsök kékeslila buzogányával ütögetni a homlokom.

Legjobb lenne a hajnali ködökkel leereszkednünk, azért leereszkednünk, mert egy tanító bácsit is magammal vinnék: rábeszelnék — nem lenne nehéz — egy tanító bácsit arra, hogy jöjjön velem, hogy kísérszen el.

Szóval: a hajnali ködökkel ereszkednék le, egy ideig a talaj fölött lebegve, kissé a bokrokba gabalyodva, a bokrokkal vesződve, és a jól sikerült turpisság végén — hisz kicseleztük a természetvédelem nagyon is élénken csíkozott sorompóit — cinkosan egymásra kacsimtanánk, valahol Susara közelében, az erdei szentek összevert fejű szobrai között, az egyik szétrnyílt kőkönyv lapjába kapaszkodva.

Állnánk a még nagyobb, a legnagyobb puhaságban, és félve gyújtánánk rá, hisz a pusztában nagy a tűzveszély. Erre mindenütt táblák figyelmeztetnek. Egy meggondolatlanul eldobott gyufa lángjától felrobbanhat a gyantás erdő, hogy a méteres száraz fűről ne is beszéljünk — ezt mindketten tudjuk, ha egyszer kigyulladt a tűz, nagyon nehéz vele szembeszállni — ezt is sejtjük.

Kérdezzék csak meg Csipak Jánost, aki tűzoltó-alparancsnok volt a homokon. Ő magyarázta nekem el a tűz elleni harc egyik leghatásosabb változatát.

— *Ellentűzet* kell gyújtani, fiatalember — emlékszem reszelős hangjára. — A tűz elé kell menni, ott kell meggyújtani az *ellentűzet*, és amikor a két tűz összeütközik, akkor kioltják, elaltatják egymást. Idejében *ellentűzet* gyújtani! Csak az *ellentűz* ér valamit!

Most, amikor ellágyulnak a *haragoszöld* változatai, kívánós vagyok, mint a viselős asszonyok. A Delübláti-homokpusztában szeretnék csavarogni, azzal a tanító bácsival, aki harminc évvel ezelőt tanított ott, aki az ujjába ivódott tintától és krétaportól nyugtalan kezével *megsimogattott egyszer egy farkast*.

— Mesélje csak el, hogy is volt — kérlelném, ki tudja hányadszor.

Ő hamiskásan előbb Fejértelepről, azaz Susaráról mesélne nekem, arról a világvégi faluról (ahová még ma sem jár naponta az újság, csak a pénteki), melyet nagyon megszeretett, ahol először hallotta a citerát a maga eredetiségében pengeni. Ahol megismerkedett a gomba ízével.

— Nem erről akarok most mesélni! — szakítaná félbe önmagát. — Tehát: rám esteledett — kezdene bele titokzatosan. — Jövök haza az iskolából, egyedül ballagok a Kisutca szűk járdáján, hát látom én, hogy kutyaformájú sötét alak közeleg. Kitérek előle, ahogy elkocog mellettem, szórakozottan végighúzó hátán a kezem. *Jó, puha szőre volt*. Ahogy kitérek az utca végére, izgatott emberekkel találkozom. — *Farkas van a faluban!* — mondják riadtan. — *Az előbb szaladt el mellettem! Meg is simogattam!* — Akkoriban 2800 dinár volt a fizetésem. Egy elejtett anyafarkasért 2000 dináros jutalom járt — fogná meg karom.

— Igen — tenném hozzá. — Télen átjönnek Szerbiából a Duna jegén.

És csak vigyorognánk egymásra a nagy puhaság, a nagy-nagy ellágyulás kellős közepén.

MINT HARANG A HOMOKBAN

E puha, a rügyeket majd vagy máris kétségbeejtően megtévesztő, -tréfáló tétben végül is majdnem minden úgy történt, ahogy elképzeltem: a ködökkel szövetkezve ereszkedek le a homokpusztára, valahol a Vaskút környékén, ahol az erdőkirály vár rám, cukrot szopogatva, hisz kora reggel elkel az ember szájában némi édesség, melynek asszony, eset-

leg bonbon a neve, az utóbbin celofán hálóing zörög, míg ki nem fordítják belőle.

Allunk tehát a Vaskútra könyökölve, melyet a múlt század végén ástak, és a súlyos, a homok beomlásától védő, összenittelt vasgyűrűket tanulmányozva a feketicsi kútásó asszonyra, Nadrágos Annus ménire gondolok, aki a kútak mélyéről felszállván mindig tántorgott: cserélődött benne az alsó meg a felső levegő.

Nem tudom, Nadrágos Annus néni, akitől ezt a szót tanultam: *fosó-homok*, mit szólna ehhez a Vaskúthoz. Nyilván rumos hangon, rekedten beleröhögne — gondolom, és hiába király valaki — nézek Gilice Mihályra, az erdőkirályra — attól még nem tudhatja, hogy az emberek fejében mi lakozik.

Mindketten a Vaskútba nézünk, és úgy teszünk, mintha beszélgetnénk, hisz a Vaskút, madárpihegésünket felerősítendő, már-már ijesztőnek tűnik. Olyan a mi pihegésünk, mintha hörögnénk.

A Deliblati-homokpusztát megkötő erdő legjobb ismerőjétől, Gilice Mihálytól azt kérdezem: ki nevezte el őket erdőkirálynak?

— A faluban, Susarán mindenki tudja, hogy az erdőből élek — szólal meg az erdőkirály. Nekem egy dal bizsergési a szám szélét. Kár, hogy nem énekeltem el az erdőkirálynak, erre csak később döbbsentem rá, a tükör előtt, az ajkamon nőtt hideglelést tapogatva. Úgy látszik, a magunkba fojtott daloktól két a hideglelés, két ki a hideg — morfondíroztam. Erdő mellett nem jó lakni — így kezdődik az a dal, melybe bele kellett volna fognom, az erdőkirály füle hallatára, a kötözködésig érő ködben.

— Mégis, ki nevezte el erdőkirálynak? — erősködöm.

— Nagy Mihály — böki ki végül, aztán hosszadalmas magyarázatba kezd. — Itt a homokon, az erdőben, korán fakad a gyöngyvirág. Korábban, mint máshol. Mi látjuk el a fővárost vele. Nagyon jó kereseti lehetőség a gyöngyvirág. Mindenki szedi. Még a férfiak is. Nagy Mihály szintén kiment az erdőbe a feleségével. Ahogy járják az erdőt, többször odaszólt az asszonyának: „Gyerünk anyuka, itt már járt az erdőkirály!” Hát így ragadt rám ez a név.

— Szeretnék Nagy Mihállyal megismerkedni — mondom neki.

— Nem lehet, mert meghalt. Mielőtt meghalt volna, eljött hozzám. Beszélgettünk. Ránk esteledett. Rámpást ittunk, mindketten szeretettük a szőlő levét. Én még ma is szeretem. Ha sok szőlőt eszik az ember, nem kell annyi zsiradék. A szőlő jó étvágyat csinál, pucolja az ember gyomrát. Mondom, rámpást ittunk, aztán a Mihály vizet kért, mert megivott vagy 2 liter rámpást. Jó hideg vizünk volt. Nemsokára, hajnali fél háromkor hozta a felesége a hírt, hogy a Mihály meghalt...

Nagyokat hallgatunk. Egy árvalányhajjal benőtt tisztás jelenik meg előttem. A tavasszal láttam. Felejthetetlen volt.

— Mi van az árvalányhajjal? — kérdezem tőle csendesen.

— Ne is kérdezze, nagyon megjártuk vele! Az asszonyom 1942-ben hat-hétféle festéket, nyilván tojásfestéket vett, és szépen befestette az árvalányhaj-csokrokat. Két nagy koffer árvalányhaját vittem a belgrádi piacra, ahol azt mondták — háború volt —, hogy ne virágot hozzak, hanem húst meg tojást. Szerencse, hogy találkoztam a piacon egy ismerőssel, aki pénzt kölcsönzött, így tudtam hazajönni. — Könyökölünk a Vaskútra.

Egyszer egy ismerősöm vadászpuskájával a Vaskútba lőtt, és az megzendült, mint egy harang.

Mint egy harang a homokban.

LEVÉLFÉLE AZ ERDŐKIRÁLYNAK A DELIBLÁTI-HOMOKPUSZTBA

Számomra felemelő érzés, Misa bácsi, hogy Ön, király léte, kitüntette a bizalmával. Ne szabadkozzon! Ön valóban király, falujában is úgy tudják az emberek, hogy Gilice Mihály hivatására nézve: erdőkirály.

A tárgyra térek: azt szeretném Önnek újból megköszönni, hogy gazdagabbá tett, hogy *király léte* tett gazdagabbá. A királyokkal szemben általában bizalmatlanok az emberek, hisz a királyokra leginkább az jellemző, hogy mindenkit elszegényítenek maguk körül, királyságukat ép-
pen ennek köszönhetik.

Azután: az Önnel való találkozásom előtt sehogys tudtam magamról elképzelni, hogy valamikor is királyi kísérethez tartozzak. Mindig visolyogtam az uszályhordástól, az uszályhordozóktól! Miután Önnel találkoztam, s ön egyértelműen felvett a kíséretébe, nyomban megváltozott az uszályhordozókról alkotott véleményem. Hozzájuk hasonlóan, most már én is gyártom a legendákat az Ön (velem szemben is tanúsított) királyi közvetlenségéről, ezek után arról szeretném meggyőzni az embereket, hogy Ön király léte is ember, hús-vér ember, ami tetszeni fog a népnek, mely egyébként mindent feleszik, mint a sáska. Még jó, hogy a hason nincs ablak!

Az Ön hazája, Gilice Miska bácsi, az erdő. Erdőkirály léte Ön valóban az erdőből él. Naponta fordul egyet a tájon, és a borókafenyők-nél születik újjá. Láttam a hamvas borókabogyóval degeszre tömött nylonzsákjait.

Tavasszal gyöngyvirágot szed, hársvirágot gyűjt. A vadsóskalevél is jó savanykás. Nyáron kifűstöli a méheket, fák odvából elrabolja a mézüket. Ősszel sikárgyökeret, szappangyökeret lehet a homokból kiemelni, aztán ott a boróka egész éven át, hogy a kökényről, galagonyáról, csipkebogyóról, pipacsról, fenyőtobozról, árvalányhajról, az őzekről, vaddisznókról, rókákról, farkasokról, vadmacskákról ne is beszéljünk. — A városban fűtős a levegő — mondta, míg ültünk a ködszítálásban és méztük a Kukurikú-hegy vonulatát, melyet a szél csinált finom homokból.

Gyönyörű volt a Kukurikú-hegy. A fű tartja össze — gondoltam, és az On arcát fürkésztem, melyen megrándult egy izom.

On, Miska bácsi, nem hatódott meg ömlengésemről, királyságától. Menet közben ugrott néha egyet, ökölbe szorított kézzel rikkantotta a magasba; Mihály, hol vagy? Az ég persze nem válaszolt, csak az a hatalmas, betonlapokkal lefedett víztároló, mely az egykori szőlőtenmesztés emlékéért idézte. Tudja, ott a Margánon, a kipusztult szőlőültetvények göcsörtös tökéi között, a nagy fűben alattomosan meghúzódó, összecsavart drótszalak csapdájában. A kongó víztárolóba kiáltott: Emlékszel, amikor ástalak? Hosszan visszahangzott, zibogott a víztároló: Nem emlékszem semmire!

Aztán lakmároztuk a galagonyából, mint a vaddisznók, azzal sem törődve, hogy még nem elég édes, nem csípte még eléggé orcán a dér. Hogy ne legyen annyira mosolygós a képem, a kökényre mutatott: — Az összehúzi a száját!

Ültünk a ködszítálásban. A tájon dermedt némaság honolt, ahol, szavai szerint, kevés olyan luk van, melyet nem ismer.

Mesélte, hogy egyszer ugyanígy ült, amikor hatalmas zivatar kerekedett. És nem kapta össze magát, csak ült a bő zuhogású, levű esőben, és élvezte, amint azt a szél időnként megborotválta. Élvezte, mert ahogyan mondotta, mindenki élvez valamiben.

Rendszerint már pinkadáskor kint van a buckákon, dűnéken, és beszelget a kelő nappal. — Jó reggelt, Julcsa! — köszönt a fényes tányérképűkre, az meg csak pislog, és egyetlen szót se szól.

On ért az állatok, a madarak, a ragadozók nyelvén. Összevesztette már a vadmacskákat, a bokrok közé lapulva, becsapta a fülesbagolyt is. És míg mesélt, olyan lettem, mint a sötétkék, fűszer-izzású borókabogyó, melyet hiába ültetnénk el, nem kelne ki. Csak akkor kel az ki, ha megessi egy kicsiny madár. Szép, kicsiny sárgásfekete madár, amely a cinegéhez hasonlít. Az ő kicsiny belsejében, abban a nagy hőségben válik csíráképessé a mag, mely ha kirepül a hátsó felén: azonnal kihajt, még a legmostohább körülmények között is.

Állandóan az erdőt lopom — mondta huncutkodva, hogy ellenőrizzen, hogy kiábrándítson királyságából, de az az igazság, hogy ez Onnek nem sikerült.

Az az igazság, hogy ez a papír, amelyre írok, olyan fehér, mint a tél, amelyről áradozott ott a homokpusztán. És erre a fehérségre csak az On emlékezetében szaladhat ki anyaszült meztelenül az a lány, akit Vilmának hívnak. On pedig halászsizmában áll a derékig érő hóban, és gyönyörködik, mint ahogy én is gyönyörködve fogalmazom ezt a levelet az erdőkirálynak, alkinek hódolója vagyok.

Fotó: Tari István
(1979—1983.)